

Conjunctuurbericht

centraal bureau voor de statistiek*

maart 1985

Het volume van de industriële produktie daalde in januari ten opzichte van december. Door de gestegen aardgasafzet nam de bedrijvigheid in de delfstoffenwinning en de openbare nutsbedrijven sterk toe. De orderontvangsten, vooral die uit het buitenland, stegen in januari. De orderpositie van de industrie verbeterde hierdoor.

Zowel het invoer- als het uitvoervolume daalden in december in vergelijking met december een jaar daarvoor. In het vierde kwartaal en voor 1984 als geheel stegen de in- en uitvoer in volume gemeten echter sterk.

De consumptie van gezinnen, gecorrigeerd voor prijsveranderingen, nam in januari toe vergeleken met januari een jaar daarvoor, ondermeer door een gestegen aardgasverbruik.

Het prijsindexcijfer van de gezinsconsumptie was in februari hoger dan in januari. Gemeten ten opzichte van dezelfde maanden een jaar daarvoor neemt de prijsstijging al een aantal maanden af. Ook bij de in- en uitvoerprijzen en bij de producentenprijzen is de laatste maanden sprake van afnemende prijsstijgingen.

Het voor seizoeninvloeden gecorrigeerde aantal werklozen nam in februari voor de tweede achtereenvolgende maand toe, vooral als gevolg van de extreme weersomstandigheden. De daling van de werkgelegenheid in de industrie is in het vierde kwartaal verder afgenomen (gemeten ten opzichte van hetzelfde kwartaal in het voorgaande jaar).

Het aantal faillissementen is in februari sterk gedaald. De rente op de kapitaalmarkt steeg in deze maand, waarmee een einde kwam aan de dalende tendens sinds medio 1984.

Dit blijkt uit gegevens die medio maart 1985 beschikbaar waren.

Het volume van de industriële produktie daalde in januari, seizoengecorrigeerd, met 2% in vergelijking met december.

Ten opzichte van januari 1984 steeg de bedrijvigheid met 2%. Dit percentage was echter lager dan in de voorgaande vijf maanden.

De ontwikkeling van de produktie in de industrie kan in januari negatief beïnvloed zijn door de extreem koude weersomstandigheden. De winterse invloed bleek uit de produktie-

gegevens van de delfstoffenwinning en de openbare nutsbedrijven. Bij deze bedrijfstakken had het koude weer juist een positief effect op het niveau van de bedrijvigheid. Door deze ontwikkeling werd in januari voor de nijverheid (exclusief bouwnijverheid) een stijging in het produktievolume genoteerd van 7% ten opzichte van december en van 9% in vergelijking met januari een jaar daarvoor.

Het indexcijfer van de orderpositie steeg in januari in lichte mate in vergelijking met december. Vergeleken met januari 1984 was het accres 8%. De orderontvangsten namen in januari toe, vooral in de intermediaire goederenindustrie. De ontwikkeling van de orderontvangst uit het binnenland bleef achter bij die uit het buitenland.

Volgens conjunctuurttestgegevens over januari verwachtten opmerkelijk veel ondernemers een toename van de bedrijvigheid in de komende maanden.

Het volume van de invoer van goederen daalde in december met 1% in vergelijking met dezelfde maand een jaar daarvoor. In november en oktober werden nog omvangrijke volumestijgingen geregistreerd. Voor het vierde kwartaal van 1984 als geheel steeg het invoervolume met 8% in vergelijking met hetzelfde kwartaal een jaar daarvoor. Voor het jaar 1984 als geheel steeg de invoer met hetzelfde percentage. Bij de invoer kan door een veranderde registratie van de handel met België en Luxemburg een lichte overschatting hebben plaatsgevonden.

In 1984 werden vooral meer investeringsgoederen geïmporteerd, 15% meer dan in het jaar daarvoor. De toename werd vooral gerealiseerd in het eerste en het derde kwartaal. In de andere kwartalen was de stijging veel geringer. Deze sterke schommelingen in de groeicijfers werden veroorzaakt door de invoer van schepen en vliegtuigen. Overigens hoeft de invoer van investeringsgoederen niet altijd tot een investering in Nederland te leiden. Het komt incidenteel voor dat bepaalde goederen die als invoer worden aangegeven, zonder verdere bewerking weer worden uitgevoerd. Het is niet mogelijk deze stroom volledig te kwantificeren.

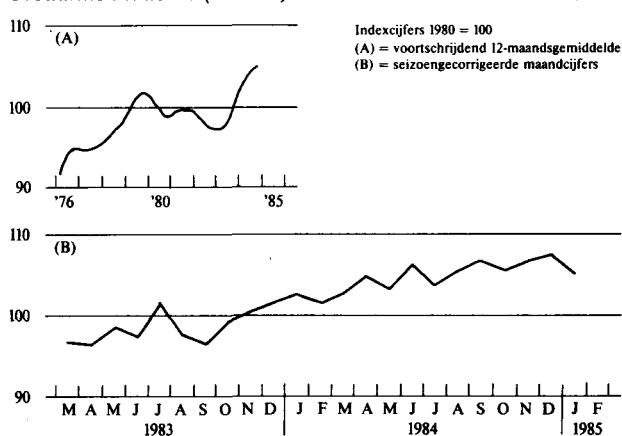
Het invoervolume van grondstoffen en halffabrikaten in 1984 steeg met 12%, mede door het aantrekken van de bedrijvigheid. De sterkste stijging (16%) werd gemeten in het eerste kwartaal.

De invoer van consumptiegoederen steeg in 1984 met 5%. De sterkste stijging werd hier gemeten in het laatste kwartaal van 1984 (11%). Dit steeds vergeleken met dezelfde kwartalen een jaar daarvoor.

Het volume van de uitvoer van goederen daalde in december met 4% ten opzichte van december 1983. In het vierde kwartaal als geheel werd echter 7% meer uitgevoerd. Voor het jaar 1984 als geheel steeg het uitvoervolume met 6% in vergelijking met 1983. Het beeld voor de diverse uitvoercategorieën was echter nogal verschillend.

Zo daalde in 1984 de uitvoer van delfstoffen (voornamelijk

Produktie industrie (volume)

Verbeterde cijfers worden niet als zodanig gekenmerkt.

* Samengesteld door de hoofdafdeling Nationale rekeningen van het CBS.

Tabel 2. Conjunctuurtest bij de industrie

cbs

	1983						1984						1985	
	1e kw.	2e kw.	3e kw.	4e kw.	nov.	dec.	jan.	1e kw.	2e kw.	3e kw.	4e kw.	nov.	dec.	jan.
september 1982=100														
Nederland														
Indexcijfer orderpositie	95	97	99	99	98	100	101	103	108	108	108	109	108	109
saldi van de positieve en negatieve antwoorden (in %)														
Orderontvangsten binnenland ¹	-6	-4	-6	-2	-6	-1	1	4	3	-4	-1	2	-11	3
Orderontvangsten buitenland ¹	4	3	1	5	1	15	5	10	-2	-1	0	6	-9	11
Stemmingsindicator ²	-11	-8	-7	-4	-6	-3	-2	-1	-1	-3	-2	-1	0	5
%														
Bezettingsgraad	79	80	81	80				82	83	84	83			
saldi van de positieve en negatieve antwoorden (in %)														
Europese Gemeenschap														
Stemmingsindicator ²	-14	-11	-9	-4	-4	-3	-3	-4	-5	-2		-3		
%														
Bezettingsgraad	76	76	77	78				79	80	79				

¹ De vraagstelling heeft betrekking op de ontwikkeling t.o.v. de voorgaande periode.² Dit is een gemiddelde van de antwoorden op de vragen: beoordeling van de voorraden eindprodukten en de bedrijvigheid in de komende maanden; seizoengecorrigeerde gegevens (bron: Eurostat).

Tabel 3. Productie nijverheid buitenland. Volume-ontwikkelingen

cbs

	Gemidd. jaarmutatie 1978/1982	1983	1984	1983				1984				1985				
				4e kw.	1e kw.	2e kw.	3e kw.	4e kw.	juni	juli	aug.	sept.	okt.	nov.	dec.	jan.
%																
% mutatie t.o.v. dezelfde periode een jaar daarvoor																
Bondsrepubliek Duitsland	0,5	-1	4	6	6	0	4	5	-5	8	4	0	8	4	2	1
Frankrijk	0,6	1	3	2	3	2	3	2	1	3	3	3	6	2	-2	
Italië	1,7	-3		2	1	7	7		11	6	9	6	3	0		
België	0,5	2		4	6	5	3		4	3	1	10	4	3		
Groot-Brittannië	-0,4	3	1	4	4	1	0	-1	4	-1	0	0	0	-1	-1	
Verenigde Staten	0,1	6	11	15	15	13	9	6	12	11	9	7	6	7	6	5
Japan	3,8	3	11	9	11	12	11	10	12	13	11	8	11	11	9	8
Buitenland (gewogen) ¹	0,5	0		5	5	3	4		1	6	4	4	7	4		
Nederland	-0,6	2	5	5	8	4	6	3	6	2	9	7	5	3	1	9

¹ Een gemiddelde van de 9 belangrijkste exportlanden, gewogen met hun aandelen in de Nederlandse export in 1980.

Tabel 4. Consumptie-prijzen in het buitenland

cbs

	Gemidd. jaarmutatie 1978/1982	1983	1984	1984				1985			
				juli	aug.	sept.	okt.	nov.	dec.	jan.	febr.
%											
% mutatie t.o.v. dezelfde periode een jaar daarvoor											
Bondsrepubliek Duitsland	4,8	3,0	2,2	2,2	1,7	1,6	2,1	2,1	2,2	2,2	2,3
België	6,4	6,4	6,3	6,4	5,8	5,8	5,8	5,3	5,3	5,3	5,3
Frankrijk	11,7	9,6	7,3	7,5	7,4	7,1	7,0	6,9	6,7	6,5	6,5
Italië	16,8	15,0	10,6	10,5	10,4	9,8	9,1	8,6	8,5	8,6	
Groot-Brittannië	12,2	4,7	5,3	4,5	5,0	5,1	5,3	4,9	5,0	5,0	
Verenigde Staten	9,7	4,0	3,4	4,1	4,2	4,0	3,8	4,0	3,5	3,6	
Japan	4,6	1,9	2,3	1,9	1,9	2,0	2,2	2,2	2,5	2,6	
Nederland	5,6	2,8	3,3	3,1	2,8	2,8	3,1	3,0	2,8	2,4	2,2

Bron: OECD.

Tabel 1. Kerngegevens recente ontwikkelingen

cbs

	Gemidd. jaarmutatatie 1978/1982	1983	1984	1983		1984		1985									
				3e kw.	4e kw.	1e kw.	2e kw.	3e kw.	4e kw.	aug.	sept.	okt.	nov.	dec.	jan.	febr.	
1. Hoeveelheidsgegevens																	
	%	% mutatie t.o.v. dezelfde periode een jaar daarvoor															
<i>Gemiddelde dagproductie in de nijverheid</i>																	
Nijverheid	-1	2	5	3	5	8	4	6	3	9	7	5	3	1	9		
Delfstoffenwinning	-6	8	2	19	8	14	-5	1	-8	7	-7	0	-7	-12	20		
Industrie	1	0	6	0	4	6	7	7	6	9	10	6	6	6	2		
Voedings- en genotm. ind.	3	1	3	-1	3	3	4	3	3	6	4	3	4	3			
Textiel-, kledingindustrie	-4	-3	0	-3	4	-1	1	0	-2	15	-1	-2	-1	-7			
Papierind., uitgeverijen	1	0	5	1	6	5	6	5	4	9	5	1	4	7			
Aardolie-industrie	-8	8	10	3	14	20	5	10	4	-3	32	8	6	6			
Chemische industrie	2	9	7	14	16	12	9	5	3	3	6	2	3	4			
Rubberindustrie	2	6	8	9	8	8	6	7	9	8	7	10	10	7			
Bouwmaterialenind.	-4	-1	3	1	3	5	4	2		10	3						
Metaalindustrie	1	-2	9	-4	2	5	9	11		12	18	12					
Basismetalaalindustrie	0	8	20	18	29	37	21	17	10	14	31	9	8	12	9		
Overige metaalindustrie	1	-3		-6	-1	2	8	11		12	16	13					
Openbare nutsbedrijven	1	3	4	4	9	4	2	9	0	12	12	6	0	-3	16		
<i>Bouwnijverheid: aantallen begonnen woningen</i>																	
	0	3	-5	18	5	9	-1	-17	-12								
<i>Buitenlandse handel</i>																	
Invoer, totaal	0	4	8	5	3	12	6	9	8	8	6	14	11	-1			
Grondst. en halffabrikaten	0	3	12	6	2	16	11	13	11	11	10	16	12	4			
Consumptiegoederen	2	1	5	4	-5	6	3	2	11	1	-1	17	13	0			
Investeringsgoederen	-2	10	15	5	21	30	4	21	8	22	23	34	9	-11			
Algemene goederen	7	5	-13	5	3	-14	-13	-11	-11	-9	-16	-17	5	-19			
Uitvoer, totaal	2	6	6	7	6	9	5	4	7	5	0	18	7	-4			
Onbewerkte agrar. prod.	6	2	5	-1	-1	0	7	15	6	3	27	14	5				
Delfstoffen	-7	3	-2	15	4	16	-11	-7	-11	4	-14	8	-8	-24			
Fabrikaten, totaal	3	7	7	8	8	9	6	4	8	5	1	17	8	-3			
voedings- en genotmidd.	7	6	6	3	6	2	7	6	10	4	8	21	10	-1			
textiel en kleding	0	0	11	2	5	7	15	6	15	-2	5	21	13	8			
aardolieprodukten	-2	8	1	18	-1	14	-10	0	0	3	2	7	-2	-6			
chemische produkten	4	12	8	16	17	14	13	3	6	3	-6	14	11	-8			
metaalprodukten	3	4	10	2	8	7	9	7	11	12	0	23	10	1			
overige fabrikaten	3	5	8	3	6	8	13	7	10	3	1	23	7	-1			
<i>Consumptieve bestedingen van de Nederlandse bevolking</i>																	
Totale consumptie	1	0	-1	0	-1	0	-1	-1	-1	0	-2	0	1	-4	3		
Voedings- en genotmidd.	1	0	-4	0	-2	-2	-5	-5	-3	0	-6	-2	1	-8	3		
Duurz. consumptiegoederen	-3	0	-1	-1	-1	-2	-1	-2	0	0	-2	2	3	-6	-2		
Ov. goederen en diensten	2	0	1	0	0	2	1	0	0	1	-1	1	1	-1	4		
<i>Bruto invest. in vaste activa</i>																	
Bedrijven																	
Nijverheid	-3	-7		-2	-6	10	13	13									
Andere bedrijven	-2	6		14	0	12	-6	-13									
Woning-exploitatie	-4	1		1	4	4	-2	2									
Totaal bedrijven	-3	1		5	0	8	0	-1									
Overheid	-4	-2		-8	0	-2	-3	7									
Totaal	-3	0		3	0	7	0	0									
Naar type																	
Bouwwerken	-3	-3		-5	0	2	-1	3									
Vervoermiddelen	-3	17		39	2	26	-8	-21									
Machines e.d.	-1	-1		5	-1	10	12	11									
2. Prijzen																	
Prijsindex gezinsconsumptie, reeks voor werkn. gezinnen	5,6	2,8	3,3	2,5	2,8	3,7	3,7	2,9	3,0	2,8	2,8	3,1	3,0	2,8	2,4	2,2	
Invoer (unit value)	8	1	6	1	4	7	7	5	4	5	4	5	4	3			
Uitvoer (unit value)	8	-1	8	1	3	8	10	7	6	5	6	7	6	5			
Ruilvoet	0	-1	2	0	-1	1	3	2	2	1	1	2	2	2			
Productenprijzen, binnenl. afzet nijverh. (excl. bouw-)	8,0	0,4		0,3	2,1	5,5	6,4	5,8		5,6	5,4	5,0	4,6				
Idem afzet land- en tuinbouw	3	2		1	9	9	5	2		2	-4	-1	-7				
Indexcijfers regelingslonen	5	1	0	0	-1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	
3. Sociale indicatoren																	
Werkz. pers. in de delfst.w., industrie en openbaar nut	-3	-5	-2	-6	-5	-4	-3	-2	-1								
Productie per werkn. in de nijverheid (excl. bouw-)	2	7	7	8	10	11	6	8	4								
Uitgesproken faillissementen	22	-11	-19	-14	-29	-19	-24	-19	-14	-11	-26	4	-22	-24	-2	-31	
aantallen (x 1 000)																	
Openstaande aanvragen ¹	9	15	10	11	13	14	16	18	16	16	17	17	18	21	21		
Werklozen ¹	801	822	817	830	839	839	821	791	828	815	803	793	777	780	783		
%																	
Werklozen in % v.d. afhankelijke beroepsbevolking	17,1	17,2	17,6	18,0	17,8	17,0	17,3	16,7	17,5	17,2	16,8	16,7	16,6	16,5	16,5		
% mutaties t.o.v. dezelfde periode een jaar daarvoor																	
4. Geld- en kredietwezen																	
Consumptief krediet (verstr.)	-3	-2	-1	0	-5	4	0	-9	4	-4	-14	2	19	-8			
ANP-CBS beursindex	0	44	27	61	49	48	24	16	25	15	22	26	27	21	14	23	
Geldhoeveelheid	4	11		9	11	4	3	4		4	5	5	2	7			
Spaartegoeden	12	1	3	1	0	2	3	4	4	4	4	4	4	5			
Dollarkoers contante notering	2	7	12	8	10	14	9	11	15	9	14	18	12	13	13	22	
%																	
Daggeld rente	5,3	5,8	5,5	5,7	5,9	5,7	5,9	5,7	5,8	5,8	5,9	5,6	5,6	5,8	6,5		
Rendement op staatsobligaties	8,2	8,0	8,7	8,4	8,3	8,3	8,3	7,4	8,3	8,0	7,6	7,3	7,3	7,2	7,8		

¹ Seizoengecorrigeerde cijfers.

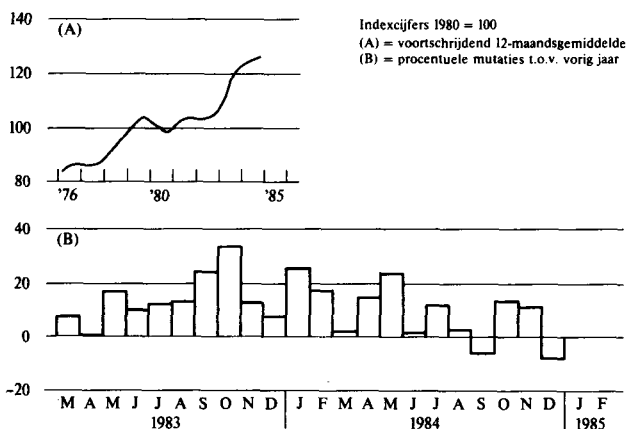
aardgas) met 2% ten opzichte van 1983. Alleen in het eerste kwartaal van 1984 steeg het uitvoervolume van delfstoffen. Daarna traden sterke volumedalingen op, steeds gemeten ten opzichte van dezelfde kwartalen een jaar daarvoor. Doordat in 1984 de uitvoerprijzen met 14% stegen, nam de uitvoer in waarde gemeten echter sterk toe. De stijging van de uitvoerprijzen van aardgas droeg in 1984 in belangrijke mate bij aan de verbetering van de ruilvoet ten opzichte van het buitenland (2% ten opzichte van 1983).

De uitvoer van chemische produkten in 1984 nam in volume gemeten met 8% toe. De groei die in het eerste halfjaar nog aanzienlijk was, viel in de tweede helft van 1984 terug. Hierbij moet bedacht worden dat het uitvoervolume van chemische produkten zich op een relatief hoog niveau bevond. Het uitvoervolume van metaalprodukten toont een ander beeld. In 1984 werd voor 10% meer aan metaalprodukten uitgevoerd dan het jaar daarvoor. In tegenstelling tot de chemie was de groei hier in alle kwartalen van 1984 sterk.

Dit beeld, waarbij de ontwikkeling van de metaal in de tijd wat achter loopt bij die van de chemie, is ook terug te vinden bij de productiecijfers van deze bedrijfsklassen.

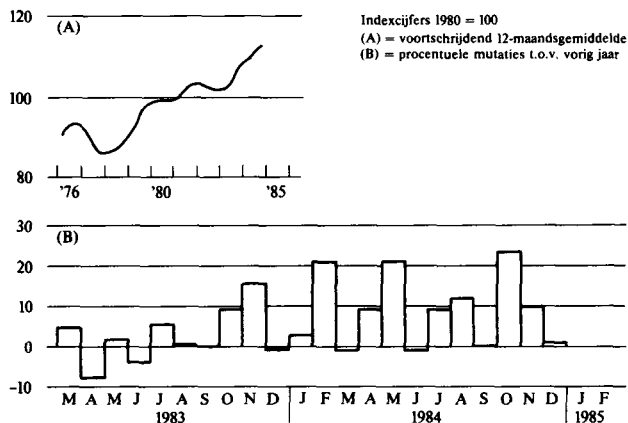
Uitvoer chemische produkten (volume)

obs 06352

Uitvoer metaalprodukten (volume)

obs 06352

De consumptie van gezinshuishoudingen, gecorrigeerd voor prijsveranderingen, steeg in januari 1985, vergeleken met januari 1984, met 3%. De bestedingen aan voedings- en genotmiddelen stegen in deze maand met hetzelfde percentage.

Het verschil in het aantal koopdagen in vergelijking met januari 1984 kan hierop van invloed zijn geweest. In december traden nog aanzienlijke volumedalingen (-8%) op bij deze bestedingscategorie (vergeleken met december 1983).

De aankopen van duurzame goederen daalden in januari met 2%. De bestedingen aan overige goederen en diensten stegen

daarentegen in januari met 4%. Deze forse toename is voornamelijk het gevolg van het toegenomen gasverbruik door de extreme weersomstandigheden in die maand.

Het prijsindexcijfer van de gezinsconsumptie steeg in februari met 0,3% in vergelijking met januari. Het prijspeil in februari van dit jaar lag 2,2% boven dat van februari 1984, terwijl vergelijking van de januari maanden van 1984 en 1985 een stijging van 2,4% te zien gaf. In februari nam de stijging van de consumptie-prijzen voor de vierde achtereenvolgende maand af.

De producentenprijzen van de naar het binnenland afgezette goederen stegen in november met 4,6% in vergelijking met november 1983. Ook hier is al geruime tijd sprake van een afnemende stijgingspercentage per maand, vergeleken met dezelfde maand een jaar daarvoor.

De in- en uitvoerprijzen stegen in december respectievelijk 3 en 5% vergeleken met december 1983. Deze stijgingen zijn geringer dan die welke in de overige maanden van 1984 zijn gemeten. In het tweede kwartaal van 1984 waren de prijsstijgingen het grootst. De ontwikkeling van de in- en uitvoerprijzen en van de producentenprijzen in 1984 staat in contrast met die in 1983, toen de prijzen op vrijwel hetzelfde niveau bleven als in het jaar daarvoor.

Het voor seizoeninvloeden gecorrigeerde aantal werklozen steeg in februari met 2900 in vergelijking met januari. In die maand werd ook al een stijging geregistreerd. Van invloed op deze stijgingen waren de extreem koude weersomstandigheden in januari en februari 1985, die afweken van het patroon waarop de seizoencorrectie is gebaseerd.

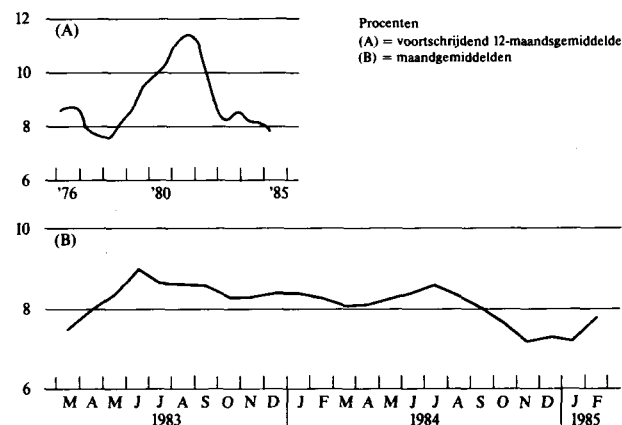
Het aantal werkzame personen in de delfstoffenwinning, industrie en openbare nutsbedrijven bleef in het vierde kwartaal van 1984 op het niveau van het voorgaande kwartaal. Gemeten ten opzichte van dezelfde kwartalen een jaar daarvoor, is er sedert het vierde kwartaal van 1983 sprake van een afvlakking van de daling van de werkgelegenheid in deze bedrijfstakken.

Het aantal faillissementen daalde in februari met 31% ten opzichte van februari een jaar geleden. Vanaf juni 1983 is het aantal uitgesproken faillissementen vrijwel steeds lager dan in de overeenkomstige maand van het jaar daarvoor. In de periode daarvoor (met name in de jaren 1980 en 1981) nam het aantal faillissementen sterk toe.

De rente op de kapitaalmarkt, gemeten aan het rendement op staatsobligaties, steeg in februari en bereikte een niveau van 7,8%. Aan de dalende tendens die sedert medio 1984 te bespeuren was, lijkt nu een einde te zijn gekomen. Ook op de geldmarkt staan de rentetarieven onder een opwaartse druk. In de eerste twee weken van maart zette de rentestijging zich voort.

Rendement op staatsobligaties

obs 06352

Herman van der Wee: De gebroken welvaartscirkel. De wereldeconomie 1945-1980. Martinus Nijhoff, Leiden, 1983, XII + 506 blz.

De Leuvense hoogleraar Van der Wee heeft een aantrekkelijk boek geschreven over de ontwikkeling van de – overwegend Westerse – wereldeconomie na de tweede wereldoorlog, dat door de uitgever bijzonder luxueus is uitgegeven. Het aantrekkelijke bestaat er uit dat de schrijver niet slechts een chronologische beschrijving levert, maar ook analytisch georiënteerde hoofdstukken heeft opgenomen. Ieder die deze stof heeft beschreven, heeft ervaren dat men steeds keuzes moet doen ten aanzien van de presentatie. Het moet uit de lengte of uit de breedte komen.

Van der Wee heeft globaal zijn werk als volgt opgezet. Van de 12 hoofdstukken volgen de eerste twee de chronologie (1945-1970) en de laatste vier, die over de internationale economische betrekkingen gaan, doen dit ten dele. De tussenliggende zes hoofdstukken zijn aan de meer analytische onderwerpen gewijd.

Het derde hoofdstuk „De Malthusiaanse dimensie” behandelt de bevolkingsontwikkeling, de voedselvoorraad, de grondstoffen en de energie. In het volgende hoofdstuk wordt de economische groei verklaard vanuit arbeid en kapitaal. Van der Wee behandelt hier onder meer theorieën van Denison, Lewis, Cornwall en Vaciano. Hoofdstuk V is gewijd aan de innovatie als groeifactor. Dit is een uiterst instructief geheel. Na een bespreking van het industrieel onderzoek en de „managerial

revolution” krijgt Schumpeter van de schrijver een soort rehabilitatie. De vraagzijde van de markt wordt in hoofdstuk VI besproken. Al deze analytische hoofdstukken zijn zeer breed opgezet.

Dit geldt ook voor de beide hoofdstukken (VII en VIII) over de gemengde economie, waarmee deel 2, „Het institutionele kader” aanvangt. Hoofdstuk IX behandelt de liberalisering van de wereldhandel na de tweede wereldoorlog. Na een beschrijving van de „pax americana” volgt de Europese reactie hierop. In dit hoofdstuk treft men onder andere een bespreking van de landbouwpolitiek van de EG aan. De ontwikkeling naar een nieuwe internationale economische orde komt in hoofdstuk X aan de orde. Opmerkelijk is een paragraaf hierin over de integratie van het Oostblok en van de ontwikkelingslanden. De laatste twee hoofdstukken zijn aan de internationale monetaire betrekkingen gewijd.

In een epiloog (blz. 393-401) poogt Van der Wee „de structurele analyse van de naoorlogse ontwikkeling te integreren in de geschiedenis van het westerse kapitalisme, die tot de late middeleeuwen teruggaat”. Bij eerste kennisgeving van dit ethisch aandoende, zelfs normatief getinte antwoord was ik nogal verbaasd, totdat ik in de bibliografie ontdekte dat de schrijver al eerder over economisch-historische onderwerpen had gepubliceerd. Hij neemt paral-

lellen waar tussen eerder in de geschiedenis plaatsgevonden ontwikkelingen en onze huidige problemen, zoals bij voorbeeld de volgende: „Zoals de kooplieden-ondernemers in de achttiende eeuw hun industriële actie verlegden naar het platteland, zo verschoven de transnationale ondernemingen hun actie naar de Derde Wereld, en meer in het bijzonder naar de *Newly Industrialized Countries*” (curs. orig.). Een internationale gecentraliseerde planningautoriteit zou zorg moeten dragen voor maximale efficiëntie en een betere verdeling (incl. industrialisering van de derde wereld). Zij zou een controlebevoegdheid over de transnationale ondernemingen moeten bezitten. De schrijver vraagt zich af, of de vestiging van zo’n internationaal plansysteem dat aan de door hem beschreven normen zou beantwoorden, utopisch is. Hierop geeft hij geen rechtstreeks antwoord. Wel beschrijft hij de moeilijkheden die aan het systeem verbonden zouden zijn.

In een bijlage zijn een aantal tabellen met uiteenlopende gegevens opgenomen. Het boek bevat een uitvoerige bibliografie en een index. Van der Wee heeft zijn boek bedoeld voor een ruim publiek. Door de brede aanpak is het boek eerder een naslagwerk dan een leerboek. Wil het toch in handen van studenten komen, dan mag de goedkope paperbackuitvoering, waarvan in een begeleidend schrijven sprake is, wel spoedig verschijnen. Al met al een boek dat de aandacht verdient.

J.C.P.A. van Esch